

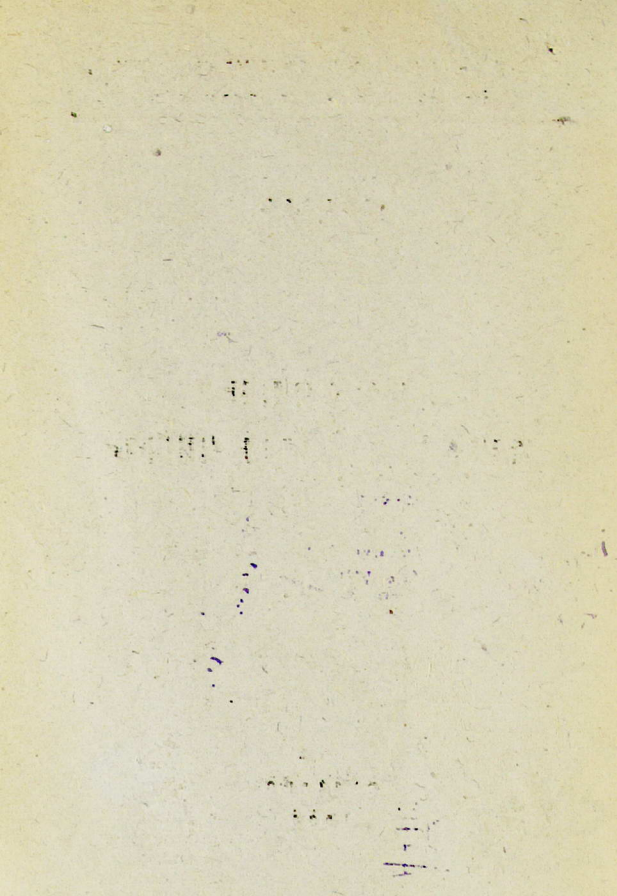
Հ. Ս. Խ. Հ. ԼՈՒՍՃՈՂԿՈՄԱՏԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒՅՑՈՒՆ
ՄԵԹՈԴԻԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հ Ո Ւ Շ Ի Կ

Ի Ն Զ Պ Ե Ս
ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՎԵԼ ԴԱՍԻՆ

Պ Ե Տ Շ Ր Ա Ց

1934



Ն. Ս. Խ. Հ. ԼՈՒՍՏՈՂԿՈՄԱՏԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԱՐՋՈՒԹՅՈՒՆ

ԾԵԹՈՒԴԱԿԱՆ ԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

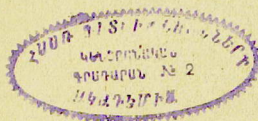
371.3

ՀՈՒՇԻԿ

A
4419

Ի Ն Զ Պ Ե Ս

ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՎԵԼ ԴԱՍԻՆ



ԽՈՒՇԻԿԱՅԻՆ Ե Զ. Ս. Խ. Հ. ԼՈՒՍՏՈՂԿՈՄԱՏԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԱՐՋՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏՈՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1934

Տեխ. խմբագիր՝ Տ. Խաչվանճյան
Հեղվական խմբագիր՝ Ա. Առաքաժյան
Սրբագրիչ՝ Գար. Հակոբյան

1. ԻՆՉ Ե ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ ՆԱԽԱԳԱՏՐԱՄՏՎԵԼ ԴԱՍԻՆ

Ուսումնադաստիարակչական պրոցեսի ամենահիմնական ողակը դասն է: Սբա հաջող ընթացքից և կախված ուսումնադաստիարակչական աշխատանքի արտադրողականություն բարձրացումը:

Դասի հաջողությունը դերադասցապես կախված է ուսուցչից: Այս տեսակետից չափազանց մեծածում է ուսուցչի դերը Համկ(Բ)Կ Կենտրոնն ոգոստոսի 25-ի իր հալանի վերոշման մեջ հատկապես նշում է՝ «ուսուցչի ակտիվության զգալի աճումը և աշխատանքի համար նրա ունեցած պատասխանատվության ավելանալը վերջին տարիները ընթացքում... Նրա հարաձուռն դերը լեռնականներին գիտությունները հիմունքները յուրացնել տալու, նրանց մեջ գիտակցական կարգապահության և ուսմանն ու աշխատանքին կոմունիստական վերաբերմունք դաստիարակելու ասպարիզում»:

Ուսուցչի բարեխիղճ և լուրջ վերաբերմունքի կարեւոր ցուցանիշը լավ նախապատրաստությամբ դասարան մտնելն է, աշխնքն ուսուցիչն ամեն ու պետք է իր ձեռքի տակ ունենա որվա աշխատանքի մեթոդապես մշակված գրավոր պլան և ապահոված լինի դասի հաջող անցկացման բոլոր միջոցառումները: Մինչդեռ քիչ չեն այն դեպքերը, չեր ուսուցիչը դասարան է մտնում առանց տվյալ դասի համար նա-

խաղաղության տված լինելու, չի իմանում այդ որվա իր
կոնկրետ անելիքը, նախորոք նշած չի լինում դասի
նպատակը և այդ նպատակին հասնելու միջոցները:
Ահա թե ինչու միանգամայն իրավամբ նման դասերը
կարելի չե անվանել ինքնահոսի մատնված դասեր:

Այդպիսի դասերը, նույնիսկ այն դեպքերում, լերբ
ուսուցիչը փորձված ու շնորհալի չե, շատ քիչ ար-
դյունք են տալիս սխտեմավորված և խորացած գի-
տելիքների լուրացման տեսակետից:

2. ԻՆՉՊԵՍ ՉՊԵՏԳ Ե ՆԱԽԱԳԱՏՐԱՅՑՎԵԼ ԴԱՍԻՆ

Յերբեմն ուսուցիչները դասի նախապատրաստում
են համարում այն, վոր առաջուց միայն ընտրած են
լինում անցնելիք նյութը. այդ ճիշտ չե:

Ուսուցիչն անպայման պետք է նախապես
անցնելիք նյութը, սակայն կարևորն այն է, թե նա
ինչպես պետք է անցնի նախատեսված նյութը, թե՛
միջոցներ, մեթոդներ և դործադրելու, դիպակակալան
թե՛ նյութեր և ոգտագործելու, վորպեսզի կարողանա
հեշտ ու հիմնովին լուրացնել տալ տվյալ որվա նյութը:

Ճիշտ չե նույնպես, լերբ դասի նախապատրաստ-
ման անվան տակ դրի չե առնում դասի ամբողջ ըն-
թացքը՝ սկզբից մինչև վերջը, հարց ու պատասխանի
ձևով: Սա նույնպես չի նշում, թե ինչ միջոցներով
պետք է նյութը լուրացնել տալ, մինչդեռ դասի նա-
խապատրաստման հիմնական նպատակն այդ և լի-
նելու:

Շատ դեպքերում ել, վորը շատ տարածված է մեզ-

նուժ, ուսուցիչներն իրենց ձեռքի տակ ունենում են ալսպես կոչված, «դասի կոնսպեկտ», վորտեղ նշված է լինում որմա նյութի քիչ թե շատ մանրամասն բովանդակութլունը. ալլ կերպ ասած, անցնելիք նյութը վեր ե ածվում կետերի, չերբմն ել՝ նուկնիակ խտացրած թեզիսների: Սա հատկապես նրա համար ե, վոր ուսուցիչը հիշի, թե ինչ հաջորդականութլամբ ե ինքը պատմելու: Նման չերեութլները դերադանցապես պատահում են ալն դեպքերում, չերբ թեման կապված ե լինում պատմելու հետ (պատմութլուն, հասարակագիտութլուն, բնագիտութլուն, աշխարհագրութլուն ե այլն): Սա իրոք վոր կոնսպեկտ ե, բայց վնչ մեթոդապես մշակված դասի գրավոր պլան: Ալն, ինչ ուսուցիչը պատմելու լե դասին, կարող ե իրեն համար կոնսպեկտի ձևով մի առանձին թղթի վրա կամ տետրում կազմել, վորպեսզի հիշի անցնելիք նյութի հաջորդականութլունը. դա իր գործն ե: Սակայն մեր խոսքը վերաբերում ե ինչ յեվ ինչպեա տնցնելուն: Սա յենք համարում դասի նախապատրաստում: Եյս ե, վոր, վերպես անճրաթնշտ պահանջ, դրված ե մեր ուսուցչութլան առաջ: Ալլ կերպ չի կարելի պատկերացնել դասի ուսցիոնալ կազմակերպումը:

3. ԴԱՍԻ ԶԻՇՏ ՆԱԽԱԳԱՅՐԱՍՏԾԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՏ ԳՈՐԾՈՂՆԵՐԸ

Դասատուն պետք ե տիրապեհալ Մարքս-Լենինյան մեթոդոլոգիային, ծանոթ լինի Մարքս-Լենինյան մանկավարժութլան տեսական ու գործնական խնդիրներին: Առանց սրանց ուսուցիչը վոչ մի ալ դլուսավետ

քայլ չի կարող անել իր ամենորէա գործնական աշխատանքներում:

Մանկավարժական պրոցեսը գիտական հիմքերի վրա դնելու տեսակետից կարևոր դեր են կատարում մանկաբանությունը և հոգեբանությունը, վորոնք ուսուցչին հնարավորութիւն են տալիս գիտենալու յերեխաների տարիքային ու անհատական առանձնահատկութիւնները և դրանով մանկավարժին գործնականում դինում ճիշտ կառուցելու մանկավարժական պրոցեսը:

Այս բոլորից պարզ է, թե վորքան ուշադիր ու բարեխիղճ պետք է լինի խորհրդային ուսուցիչը վերահիշյալ գիտութիւններն ուսուսնասիրելու, նրանց մեջ խորանալու և նրանց կապակցութեամբ յերեխաների դաստիարակման գործը ճիշտ հունի մեջ դնելու տեսակետից:

Միանգամայն սխալ և փաստակար է այն տեսակետը, թե ուսուցիչ լինելու համար հարկավոր է միայն բնական շնորհք, տաղանդ և այլն: Ի՞նչ խոսք, վոր առանց լուրջ գիտական, քաղաքական, մանկավարժական մեթոդական պատրաստութեան, հնարավոր չե կատարել մեր դպրոցին և ուսուցչին առաջադրվող չափազանց լուրջ և պատասխանատու խնդիրները: Ուստի ուսուցիչը պետք է շարունակ վորակավորվի, բարձրացնի իր տեսական մակարդակը, իր մանկավարժական մեթոդական վորակը, տիրապետի իր աշխատանքի բնագավառի տեխնիկային:

4. ԴԱՍԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՅՄԱՆ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Յեղնելով վերը նշված բոլոր խնդիրներից, անհրաժեշտ է նշել, վոր, դասի հաջող նախապատրաստման

համար, մանկավարժը պետք է ամենից առաջ ինքը տիրապետի այն նյութին ու դիտելիքներին, վոր պետք է հաղորդի յերեխաներին, և այն մեթոդական պրիոմներին ու ուսումնական աշխատանքի կազմակերպման տեխնիկային, վորոնց միջոցով պետք է կատարվի դասավանդումը:

Վերջին խնդրը կապված է հետևյալ հարցերի հետ.

ա) յերեխաների տարիքային և անհատական առանձնահատկությունները. նրանց պատրաստության աստիճանը.

բ) անցնելիք նյութի բնույթն ու չափը.

գ) տեխնիկական հարմարությունները և ուսումնա-տօմանդակ ձեռնարկների խնդիրը.

դ) տվյալ նյութին տրամադրելիք ժամանակը:

Դասի նախապատրաստման աշխատանքի ժամանակ ուսուցիչը պետք է նկատի ունենա, վոր տվյալ աշակերտիկան ժամը սիրտորեն կապված է իր նախորդ և հաջորդ ժամերի հետ. տվյալ դիսցիպլինի բոլոր ժամերը կազմում են առանձին ողակները մի ամբողջական շղթայի, տվյալ առարկայի վրղջ ծրագրի:

Այստեղից պարզ է, վոր դասի նախապատրաստությունն ուժեղ կերպով կապված է առարկայի տարեկան ամբողջ ծրագրի հետ: Այս տեսակետից ուսուցիչը պետք է ամբողջ տարվա ընթացքում շարունակաբար նախապատրաստվի: Նախապատրաստման այս պրոցեսը պետք է կատարվի հետևյալ կերպ.

ա. տարվա սկզբին ամբողջ նյութի պլանավորում ամբողջ տարվա համար: Ուսուցիչը տարվա ընթացքում պետք է տեսականորեն և սխտեմատիկաբար նախապատրաստվի.

բ) քառորդային*) պլանավորում և անցնելիք նյութի տեական նախապատրաստում ու մշակում.

գ) կոնկրետ տվյալ որվա, տվյալ դասի պլանավորում-նախապատրաստում.

Տարեկան տեական նախապատրաստումը տեղի չե ունենում ամբողջ տարեկան պլանի կատարման ընթացքում. սա այն դործնական նշանակություն ունի, Վոր ուսուցիչը, մանրադնին կերպով ուսումնասիրելով իր առարկայի ծրագիրը՝ շարունակ աշխատում է ձեռք բերել ու յուրացնել իր նյութի հետ կապված նորությունները—համապատասխան դրականություն, մեթոդիկայի վերաբերյալ նյութեր, նոր դրույթներ, պարբերականներից ու այլ համապատասխան դրականությունից ծանոթություն իր առարկայի վերաբերյալ վերջին խոսքին, մասնակցում է համապատասխան պարապմունքների, հաճախում է զեկուցումների, դասախոսությունների և այլն: Այս կերպ ուսուցիչը գտնվում է շարունակական վորակավորման պրոցեսում. նա աստիճանաբար տիրապետում է իր նյութին և ավելի խորանում նրա մեջ:

Քառորդային պլանավորման ժամանակ նշվում են տվյալ քառորդի ընթացքում անցնելիք գլխավորների թեմաները, նրանց տրամադրելիք ժամերը և անհրաժեշտ ոժանդակ պիտույքները: Քառորդային պլանավորման հիման վրա ուսուցիչն առանձնապես աշխատում է տվյալ քառորդում անցնելիք նյութի մշակման, նախապատրաստման վրա:

Վերջապես տվյալ դասի նախապատրաստումը շատ ավելի չե կոնկրետացնում ուսուցչի աշխատանքը: Նա

*) Ուսման տարին բաժանվում է չորս քառորդի

նախատեսում ե կոնկրետ աշխատանք, թեմա և մանկավարժական համապատասխան միջոցներ գործադրելով՝ նախապատրաստում բոլոր պալմանները, վորպեսզի աշակերտները կատարեն տվյալ աշխատանքը, մշակեն ու յուրացնեն տվյալ թեման, յեղեղով կոնկրետ պալմաններից, հնարավորութուններից, տվյալ խմբի աշակերտության պատրաստության չափից:

Ե. ԴԱՍԻ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄԸ

Այժմ տեսնենք, թե ինչպես պետք է նախապատրաստել դասը, վորպեսզի վերը դրված նպատակը՝ տվյալ աշխատանքի կատարումը, նյութի մշակումն ու յուրացումն աշակերտության կողմից ըստ ամենայնի կենսագործվի:

Դասի պլանավորումը պետք է անցնի հետևյալ եռապներով.

Ա. ԴԱՍԻ ՆՊԱՏԱԿ

Ամենից առաջ, յեղեղով կալուն ծրագրից, պետք է նշել հերթական անցնելիք աշխատանքը, նյութը, թեման, վորը պետք է դառնա տվյալ դասի ռեյնկտը: Դրա հետ անմիջապես կապված նշվում են այն հատուկ խնդիրները, նպատակը, վորոնց պետք է հասնել տվյալ աշխատանքը կատարելու, թեման մշակելու հետևանքով, այսինքն՝ ինչ նորութիւններ ու գիտելիքներ են ստանալու այդ դասին աշակերտները: Յերբք չպետք է մտնել դասարան, առանց դասի՝ կոնկրետ նպատակը պարզորոշելու: Յեթն թեման մեծ է և մեկ ակադեմիական ժամում հնարավոր չէ սպառել, այդ դեպքում պետք է նախատեսել, թե հատկապես տվյալ ժա-

մին վո'րժան պետք է անցնել, և վո'րն է լինելու այն հիմնականը, վորի վրա պետք է կենտրոնացնել աշակերտության ուղադրությունը:

Բ. ՆԱԽՈՐԴ ԴԱՍԵՐԻՑ ՌԵՏԱՌՈՐՄԵՆԻ ՆՅՈՒԹԵՐ

Բացի դրանից, պետք է նախատեսել նաև, թե նախորդ դասերից ինչ տարրեր է հնարավոր ոգտագործել տվյալ դասին՝ իբրև կրկնությանը և ընտրված թեմայի յուրացմանն ոժանդակող նյութ. սրանով դասը կկատարի յերկու դեր—մի կողմից կհանդիսանա աշակերտությանը նորույթներ տվող, իսկ մյուս կողմից՝ անցած նյութերը խորացնող ու ամրացնող միջոց: Այս կերպ դասն ինքնին կկապվի նախորդ և հաջորդ դասերի հետ և, վոր կարևորն է, կապահովվի թեմայի ամբողջության յուրացումը, մի հանգամանք, վորը լինելու է ուսուցչի վերջնական նպատակը: Այս յերկու մոմենտների (նոր նյութը և նախորդ դասերից վերցրածները) նշումով ուսուցիչն արդեն պարզած կլինի որվա դասի բովանդակությունը:

Այստեղ անհրաժեշտ ենք համարում ընդգծել, վոր առհասարակ նպատակահարձար է տվյալ որվա դասի նպատակն սկզբից շատ կարճ ձևով հայտնել աշակերտությանը, վորպեսզի չերեխայի առանց այն ել ցրվելու ընդունակ ուղադրությունը հենց սկզբից հնարավոր լինի կենտրոնացնել հիմնական խնդրի վրա: Յերեխայի ուղադրությունը ցրվելու չերևույթը կանխելու նպատակով, իհարկե, ուսուցիչը պետք է դիմի նաև ավ. միջոցների — անհրաժեշտ պայմաններ, մթնոլորտ ստեղծի դասարանում: Սակայն դասի նպատակի ձևակերպումը վնչ մի դեպքում չպետք է հանդիսանա անց-

նելիք նշութի քիչ թե շատ համառոտ բովանդակու-
թյունը. դասի նպատակը պետք է կրի խնդրի, պրոբլեմի
բնույթը, վորը պետք է սրի ու մոբիլիզացիայի յեն-
թարկի յերեխաների ուշադրությունն իր վրա:

Դ. ՄԵԹՈԴՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Յերբ պարզված ու յշակված են դասի բովանդա-
կությունը և նպատակը, պետք է անցնել հատկապես
տվյալ դասին կիրառելիք մեթոդների խնդրի մշակմանը
և դրանց ընտրությանը: Վրմանք կարծում են, թե
յուրաքանչյուր ուսուցիչ ունի միայն մեկ մեթոդ,
վորպիսին միշտ կիրառում է իր դասավանդման ըն-
թացքում: Սա ճիշտ չէ. անշուշտ ուսուցիչն ունենում
է, և պետք է ունենա, իր մոտեցման հատուկ ձևը,
մանկավարժական յուրահատուկ պրիոմները, սակայն
սա իրավունք չի տալիս լենթադրելու, թե իր նա-
խընտրած մեթոդը պետք է դարձնել քարացած մի
դրություն և դրանից առաջ ու յետ չպետք է դնալ.
«Վոչ մի մեթոդ չի կարող համարվել հիմնական, ունի-
վերսալ մեթոդ»,—ասում է Կենտկոմն իր հայտնի վո-
րոշման մեջ:

Մեթոդների ընտրության և գործադրման մեջ
պետք է նկատի ունենալ, վոր ամեն մի աղաղիմական
ժամ ունի իր կոնկրետ նպատակը, վոր ավելի կամ պա-
կաս չափով տարբերվում է իր նախորդ և հաջորդ ժա-
մերից, ուրեմն և պետք է յուրմիջանչյուր հիմնական
թեմայի համապատասխան մոտեցում նախատեսվի:
Մանկավարժական ամբողջ պրոցեսը պետք է տարվի
«ուսուցչի ղեկավարությամբ և դասավանդման բազ-
մազան մեթոդների կիրառմամբ» (Կենտկոմի վորոշու-

մից)։ Յենեղով ալս տեսակետից՝ դասի նախապատ-
րաստման մեջ կարևոր նշանակութիւնն է ստանուած
մեթոդի կամ մեթոդների ընտրութիւնը՝ կապւած վերը
հիշւած պահանջների հետ, այսինքն պետք է նշվի, թե
ինչ մեթոդով կամ մեթոդներով պետք է մշակվեն թե-
մայի առանձին մասերը։

Մեթոդների ընտրութեան ժամանակ անհրա-
ժեշտ է անպայման նկատի ունենալ նրա կիրառման
ոեալ հնարավորութիւնները, այսինքն՝ անցնելիք նյու-
թի առանձնահատկութիւնները, անհրաժեշտ դրակա-
նութիւնը, դիտողական նյութերը, գործիքները, լա-
բորատորական սարքավորումը, խմբի աշակերտու-
թեան պատրաստութեան մտկարդակը և այլն։

Դ. ԴԱՍԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ ՈԺԱՆԴԱՅ ՆՅՈՒԹԵՐՈՎ,
ԴՈՐՑԻՔՆԵՐՈՎ

Ավելորդ չե՞ր լինի ալատեղ շեշտել մի հանգամանք
ևս. շատ հաճախ ուսուցիչն առաջուց նախատեսում է,
թե դասի ընթացքում դիդակտիկական ինչ ոժանդակ
նյութեր, ուսումնական ինչ պիտուէքներ է ոգտագոր-
ծելու, սակայն մոռանում է նախորոք ձեռք բերել ալդ
նյութերը. սրանց մասին հանկարծ հիշում է դասի
ընթացքում, ուստի ստիպւած՝ յերեխաներին մեկ-մեկ
ուղարկում է դուրս՝ կազմ, քարտեզ, նկար, պլակատ,
փորձանոթ և այլ նման իրեր բերելու. յերեմն ել ին-
քը՝ դասատունն է դասի ժամանակ դուրս գնում, յերբ
կարիք կ'լինում ավելի ծանր կամ հեշտութեամբ փշա-
ցող առարկա բերել։ Այսպիսով դասի ընթացքում
ստեղծւում է կատարյալ զրոսանք։

Նման հակամանկավարժական և անտեղի կերպով

րօպեններ խլող դրուժյունը կանխելու նպատակով, ուսուցիչը նախ պետք է դասի նախապատրաստման ժամանակ նշի դասի ընթացքում ոգտագործելիք բոլոր նշույթները և, չերկրորդ՝ դասից առաջ նա անպայման պետք է նախապատրաստի այդ ամենը՝ դասարանն առաջուց ապահովելով անհրաժեշտ պարագաներով— դիտողական պիտույքներ, նկարներ, գործիքներ, կալիճ, սրբիչ, թանաք և այլն: Ակադեմիական ժամի րօպենները խնայելու նպատակով մենք նույն իսկ կառավարելիքնք տետրերը բաժանել մի՛ թե դասի ընթացքում, այլ դասից առաջ, անշուշտ այն դեպքերում, յերբ տվյալ դրավորի բացատրության կարիքը չկա: Մի խոսքով՝ ստեղծել այնպիսի պայմաններ, մոր դասին հատկացված մողջ ժամանակն ոգտագործվի մանկավարժական պրոցեսի համար:

Ե. ԴԱՍԻՆ ՀԱՆԵԼԻՔ ՅԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Չափադանց կարևոր է նախատեսել, թե ինչ յեզրակացություններ պետք է հանել տվյալ դասին. սրանով կնշվի այն նորք, մոր պետք է տրվի տվյալ ժամին, և մորով այդ օրվա ակադեմիական ժամն իր բովանդակությամբ տարբերվելու չե մյուս ժամերից: Հաճախ է պատահում, յերբ դասի ընթացքը տարվում է բավական հետևողական, մշակվում են նախատեսված բոլոր խնդիրները, սակայն մի հայտարարարի չեն բերվում նրանք, չեն ընդդժվում, թե՛ ուրեմն ի՛նչ իմացանի այդ բոլորից, և կամ հանվում են յերկրորդական նշանակություն ունեցող պատահական յեզրակացություններ՝ մոռացության մատնելով կարևորները: Այդպիսով դասն իր նպատակին լրիվ չափով չի հասնում,

ուստի ուսուցիչն առաջուց իր մոտ հակիրճ կերպով պետք է նշած լինի դասի ընթացքում հանելիք չեղբակացությունները:

Զ. ԱՌԱՋԱԴԻՄ ՈՒԹՅԱՆ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄ

Դասի նախապատրաստման աշխատանքում հատուկ տեղ պետք է տալ աշակերտության առաջադիմության հաշվառման ձևին ու բովանդակությանը: Կենտկոմն իր վորդման մեջ հատկապես ընդգծում է աշակերտության կողմից անցած նյութի յուրացման անհատական և սխառնատիկ հաշվառման անհրաժեշտությունը. «դասատուն պետք է աշխատանքի պրոցեսում ուշի-ուշով ուսումնասիրի յուրաքանչյուր աշակերտին»: Սրան զուգընթաց նշվում է ուսուցչի ղեկավար դերի անպայման ապահովման անհրաժեշտությունն ամբողջ ուսումնական աշխատանքի պրոցեսում:

Աշակերտության առաջադիմության հաշվառումն ունի այն նշանակությունը, վոր դրա միջոցով պարզելով աշակերտի ակադեմիական դեմքը, նրա աշխատանքի դրական և բացասական կողմերը՝ հնարավոր կլինի միջոցներ ձեռք առնել նկատված բացերը վերացնելու, աշակերտի նախաձեռնությունն ու ինքնագործունեյությունը զարգացնելու և դրանով իսկ նպաստելու աշակերտի աշխատանքի վորակի բարձրացմանը: Հասկանալի չե, վար այս ամենը պետք է կատարվի ուսուցչի անմիջական ղեկավարութեամբ, նա պետք է ուսումնասիրի անհատապես յուրաքանչյուր աշակերտի՝ առանձին մոտեցում ունենալով դեպի նրանցից յուրաքանչյուրը:

Այս գործի կազմակերպման համար նույնիսկ նը-

պատակահարմար ե, վոր ուսուցիչը դասի նախապատե-
րաստման ժամանակ մտածի, թե վոր աշակերտին -
ինչ մոտեցումով ե հարցնելու տվյալ դասին, վոր աշա-
կերտի վրա ե նյութի հատկապես վոր մասում պետք
ե ավելի ծանրանալ Իսկ սրա համար ուսուցիչը պետք
ե լինի ճանաչի իր աշակերտին: Դժվար չե այստեղից
հետեցնել, վոր հաշվառման աշխատանքները դերագան-
ցապես կապված են աշակերտության ուսումնասիրու-
թյան խնդրի հետ: Ուսուցիչը շարունակաբար պետք ե
ուսումնասիրի, թե ինչու այս կամ այն աշակերտը չեո
մնաց իր ընկերներից, պետք ե սլարդի, թե ինչպիսի
միջավայրում ե նա լինում դպրոցից դուրս, ինչ պաշ-
մաններում ե նա գտնվում իր ընտանիքում ե այլն:

1925
Աշակերտության առաջագիմության հաշվառումը
ձյուռ կողմից ել հնարավորություն ե տալիս պարզելու,
թե ինչ ունի հնարավորություններ կան ծրագրերն ամ-
բողջությամբ անցնելու համար. ըստ վորում ուսուցիչը,
հատուկ ուշադրություն դարձնելով ծրագրի թերի մնա-
ցած մասի ե թույլ աշակերտների վրա՝ աշխատում ե
լրիվ կատարել, հասցնել իր տարեկան պլանը:

Աշակերտության առաջագիմության ընթացիկ հաշ-
վառումը պետք ե տեղի ունենա մանկավարժական
պրոցեսի ընթացքում, սակայն ուսուցիչն առաջուց,
դասի նախապատրաստման ժամանակ պետք ե նա-
խատեսի ընթացիկ հաշվառման կարևոր մոմենտները՝
ծրագրելով, թե ինչպիսի հաշվառում պետք ե կա-
տարել տվյալ նյութն անցնելիս, արդյունքներն ինչ-
պես են արահայտվելու — բանավոր, գրավոր, գործ-
նական աշխատանքներով, սխեմաներով, դիագրամնե-
րով, կոնկրետներով ե այլն (աշակերտության առա-

Ջադիմուտյան հաշվառման մանրամասնութունները տես Լ.Ժ.Կ. Նախկ. ժրագրամեթոդկայանի մշակած մեթոդական նամակը)։

է. ՏՆԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Դասի նախապատրաստման հետեյալ մոմենտը պետք է համարել տանը տրվելիք աշխատանքներին նախատեսուածը։ Սա կարևոր հանգամանք է, վերոմհետեւ առանց մանկավարժական հատուկ մոտեցման, տանը տրված աշխատանքը չափից ավելի կամ պակաս լինելու դեպքում անարդյունավետ կարող է լինել, յերբեմն նույնիսկ կարող է ֆլասել դորժին։

Տնային աշխատանքը պետք է նախատեսել հետեւյալ հիմնական սկզբունքներով.

ա. տնային աշխատանքն անպայման պետք է համապատասխան լինի աշակերտության ուժերին.

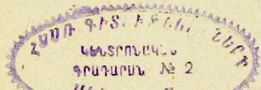
բ. տնային աշխատանքը (աշխատանքը կատարելու համար պահանջվող ժամանակի տեսակետից) տալ համաձայն «Մասնայական դպրոցների ներքին կյանքի կարգավորման վերաբերյալ կանոնների» նըկատի ունենալով, վոր կարող են տնային աշխատանքներ լինել նաև միուս առարկաներից.

գ) տանը տալ աչալիսի աշխատանքներ, վորոնք կամրապնդեն և կխորացնեն դասարանում աշակերտանցած գիտելիքը, հատկապես բարձր խմբերում անցնելով արդեն մշակված նյութից բղխող առաջադրություններին ինքնուրույն կատարման։

Ուսուցիչն այս յերեք հիմնական սկզբունքներով է նախատեսելու տանը տրվելիք աշխատանքը։

Ը. ՆՅՈՒԹԻ ԴԱՍԱՎՈՐՈՒՄՆ ԸՍՏ ԺԱՄԱՆԱԿԻ

Յերբ արդեն պատրաստ են դասի ընթացքի ամբողջ պատկերը, դասի ըովանդակութեան ու նրա առանձին մոմենտները, այնուհետև անհրաժեշտ է այդ ամենը դնել դասարանային դեփմի տակ, այսինքն դասի յուրաքանչյուր հիմնական մոմենտի համար նախատեսել համադատասխան մոտավոր ժամանակամիջոց՝ ամլյալ տեղեկատվական ժամի ընթացքում: Վերջինս կարող են կարծել, թե սա ամբողջ աշխատանք է, նույնիսկ անհնար է կատարել, քանի վոր հաճախ դասի ընթացքում կարիք է դրացվում վարեն մոմենտի վրա շատ ավելի կանգ առնել, քան նախատեսված էր, կամ ընդհակադրակը Հենց նման յերևույթներն ինքնին ապացուցում են, վոր դասի նախապատրաստման այս կամ այն անհրաժեշտ պահանջը լրիվ չի ուսումնասիրված ուսուցչի կողմից, կամ ուսուցչին աշակերտութեան կարողութեան մասին չունի ճիշտ պատկերացում, կամ իր անցնելիք նյութի նախնական մշակումը կատարել է թերի Հենց դրա համար ել նախապատրաստումն անհրաժեշտ է կատարել լրիվ և ուշադիր: Սակայն կա և մի այլ հանգամանք. յերբ դասի ընթացքում այս կամ այն խնդրի վերլուծումը չափազանց աշխուժութիւն է մտցնում դասարանում, սա լավ է, իհարկե, միշտ պետք է աշխատել դասավանդման ամբողջ պրոցեսի մեջ հետաքրքրութիւն մտցնել. սակայն յերբեմն պատահում է, վոր այդ աշխուժութիւնը պատճառ է դառնում, վոր թե դասատուն և թե աշակերտութիւնը հեռանան, շեղվեն հիմնական խնդրից: Ուսուցիչը տարվելով այդ հետաքրքիր մոսեն-



տով՝ մի շարք նախատեսութիւն թողնում եւ անկատար՝
մոռանալով միաժամանակ, վոր նա այդ որվա իր պլանը
լրիվ չի կատարել։ Այստեղ եւ ահա, վոր դասը մատնե-
վում ե ինքնահոսի։ Դասավանդման ընթացքում ու-
սուցիչը պետք ե շարունակ կոնտրոլի յենթարկի իր
որվա պլանի կատարումը՝ ի՞նչը վերջացրեց ե ի՞նչը
սկսեց անելու։ այս կոնտրոլի գործին գերազանցապէս
կնպաստի ամբողջ ակադեմիական ժամը բոլորների
բաժանելը։ Վժմանք կարող են առարկել, թե վոչ
բոլոր ուսուցիչները ժամացույց ունեն, իսկ ունե-
ցած դեպքումն ել հակամանկավարժական ե դասի ըն-
թացքում շարունակ ժամացույցին նայելը, ալդ շատ
ճիշտ ե։ Սակայն ինչո՞ւ շարունակ ժամացույցին նայել,
քանի վոր բոլորների նախատեսումը պետք ե լինի մո-
տավորապէս։ Կարեորն այն ե, վոր պահպանված լինեն
տվյալ դասի համար նախատեսված բոլոր ետապները՝
ներանց հատկացված մոտավոր ժամկետներով։

Վերը նշված բոլոր մոմենտներէր բացի, չափազանց
կարեոր ե նաե ուսուցչի կեցվածքը դասարանում—ներա-
ձայնը, շարժումները, աշակերտութեան հետ վարվելու
ձևերը ե այլն։ Սրանց վրա ես պետք ե հատուկ ու-
շադրութեւն դարձնել։

Որվա դասը հաջող պլանավորելու համար անհրա-
ժեշտ ե, վոր ուսուցիչը պատրաստվի հատկապէս տվյալ
որն անցնելիք նյութը լուրացնելու տեսակետից։ Նա
պետք ե նախորոք լավ ծանոթանա նյութին, լուրաց-
նի այն, ձեռք բերի համապատասխան գրականութեւն,
ճշտի թվերը, այլև ստուգի այն փորձանոթներն ու
գործիքները, վորոնք պետք ե ոգտագործի դասի ըն-
թացքում։ Ուսուցիչը պետք ե անցնելիք նյութին

իր բոլոր կողմերով նախնական մշակման չենթարկի, ալլապիս չի կարող տանը հաջող պլանավորել:

Թ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Պարտադիր չե, վոր մեր թված բոլոր մոմենտներն անպայման ամեն որ և նույնությամբ տեղ գտնեն դասի նախապատրաստման աշխատանքներում. որինակ՝ լեթե նախատեսվում և հաջորդ որվա դասն ամբողջովին տրամադրել կրկնությանը՝ բնականաբար մեր նշած մոմենտներից մի քանիսը կարող են կամ հանվել, կամ իրենց հաջորդականությունը փոխել Ենվ կամ՝ յեթե չի նախատեսվում—տնային աշխատանք տալ (որինակ՝ հանգստի նախորդ որերին), ինչ խոսք, վոր այս կետը նման դեպքերում չի մտնի որվա պլանի մեջ:

Մի այլ կարևոր հանգամանք ևս արժե նկատի ունենալ: Առհասարակ շատ չպետք և ծանրաբեռնել դասի պլանը. վերջինս այնպես պետք և կազմել, վոր նրա լրիվ կատարումն անպայման ապահովված լինի: Որվա պլանի ծանրաբեռնումը գործին անպայման վնաս կհասցնի: Հասկանալի չե, վոր հակառակը ևս՝ չափից պակաս բեռնավորումը ևս կվնասի:

Մի այլ դիտողություն ևս.—կարիք չկա որվա գրավոր պլան մշակելու համար սխեմանն կազմել, վերնադրերով սյունակներ դնել և այլն: Նման դեպքերում շտամպովկալի վտանգն ավելի ակնհայտ կլինի. ուսուցիչն ավելի շուտ կաշխատի մեխանիկորեն լրացնել սյունակները, քան թե խորանալ դասի լուրջ նախապատրաստման, նրա պլանավորման ներքին բովանդակության մեջ: Ուստի նպատակահարմար և պլանը

կազմել ազատ՝ առանց սահմանափակումների, տետրի մաքուր յերեսին:

7. ՈՐՎԱՆՈՒ ՊԼԱՆԻ ՈՐԻՆԱԿՆԵՐ

Դասի նախապատրաստման պատկերն ավելի պարզելու նպատակով բերենք լերկու որինակ՝ իրար հանդերձ յերկու որերի դասերի պլաններ:

Վերցնենք որինակ Գ. դասարանի հայոց լեզվի պլանը:

ՓԵՏՐՎԱՐԻ 15

Ծանոթություն,—Անցնում են «Գիքորը». նախորդ դասին կարգացել են ամբողջ հոգվածը:

1. Դասի նպատակը

ա. դասի ընթերցում և պատմել,

բ. քերականությունից. ստորակետի մասին մի փոքր ավելի խորացված բացատրություն և հատկապես նրա գործածությունը թվարկման ժամանակ: Նախորդ դասից կրկնել վերջակետի գործածությունը:

ԳՈՐԾԱՌՐՎԵԼԻՔ ՄԵԹՈԴՆԵՐՆ ՈՒ ՁԵՎԵՐԸ

ա. ուսուցչի ընթերցում.

բ. լավ և գիտակցորեն կարգացող աշակերտների ընթերցում, վերջից հետո մյուսների ընթերցում:

Այնուհետև հոգվածը գեղարվեստորեն պատմել տալ մի քանի հոդու—սկզբում իրար շարունակելով, վերջում ամբողջացած ձևով: Այն հաշվով, վեր ընդամենը պատմելի յերեք անգամ:

3. ՈՒՍՈՒՄԻ ԳԻՏՈՒԹՅՆԵՐ ԴԻԴԱԿՏԻԿԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

Դասագրքից և տետրից բացի, ոգտագործել նաև «Մեր գյուղը» և «Բաղաք» պլակատները:

4. Դասի ընթացքում համեմիք յեզրակացություններ

ա. Համբոն Դիքորին բերեց քաղաք և աշկերտության տվեց իրենց չքավորության պատճառով.

բ. մեզ մոտ չքավորության պատճառով յերկսաներին չեն բերում քաղաք, վորովհետև կոլխոզներում բարձրանում և գյուղատնտեսությունը:

գ. Բերականությունից—թվարկման ժամանակ դնում ենք ստորակետ:

Տնային աշխատանք

ա. Կարդալ «Դիքորը» 3—5անգամ

բ. սովորել լավ պատմել «Դիքորը»:

գ. տետրերում գրել յերկու նախադասություն, վորոնց մեջ լինի թվարկում:

Ընթերցմանը տրամադրել 15 րոպե, պատմելուն՝ 15 րոպե, քերականությունը՝ 10 րոպե, գրավոր աշխատանքին՝ 10 րոպե:

ՓԵՏՐՎԱՐԻ 16

1. Դասի նպատակը

ա. կատարել սոցիոլոգիական պարզ վերլուծություն,

բ. քերականությունից ստորակետի գործա-

ծությունը «վոր»-ից, «վորպետի»-ից և «վորովհետև»-ից առաջ:

գ. Դասաբանական գրավոր

Տանը գրված նախադասությունների ստուգում: Դասաբանում գրել տալ յերկու նախադասություն ստորակետի գործածությամբ — թվարկման դեպք և «վորպետի» բառից առաջ («կոլխոզում ընդունվեցին Գևորգը, Մարկոսը, Սուրենը». «Սաչիկն ընդունվեց լիկկայան, վորպետի գրադետ դասնա»):

Գործադրվող մեթոդներն ու ձևերը

ա) հարց ու պատասխան.

բ) աշխատանք գրքով.

Ոժանդակ պիտույքներ

ոգտագործել նախորդ դասին ոգտագործածը:

Դասի ընթացքում հանելիք յեզրակացություններ

ա. բուրժուաների յերկրում չքավորներին յերեխաները սոսկալի շահագործվում են:
բ. մեղ մոտ յերեխան չի շահագործվում: Յերեխաներին պաշտպանում են պրոլետարական պետութունը, պիոներական կազմակերպութունը և «Յերեխաների բարեկամների ընկերությունը»:

Այստեղից՝

կապ նախորդ դասին հանած յեզրակացություն հետ, այն և՝

դ. բուրժուական պալմաններում Գիքորին
ստիպված բերին քաղաք և տվին աշկերտու-
թյան: Մեզ մոտ «Գիքոր»-ներ չկան:
Քերականութունից — «վոր»-ից, «վորպես-
զի»-ից, «վորավհետև»-ից առաջ գրվում է
ստորակետ:

Տնային աշխատանք

ա. Դպրոցի գրադարանից վերցնել «Գիքորը»
լրիվ որինակը և կարդալ (սա պահանջել
մինչև մարտի 1-ը):

բ Տնորերում կարճ գրել, թե ինչու հայրը
Գիքորին բերեց քաղաք:

Պատմելուն արամադրել 15 բույն, սոց. վերլուծ-
մանը՝ 15 բույն, քերականությանը՝ 10 բույն, գրավոր
աշխատանքին՝ 10 բույն:

Վորպես որինակ տալիս ենք նաև Բ. զասարանի
մաթեմատիկայի դասի պլանը. ²⁰/IX-ի 1934 թ.

Դասի նյութը. — յերկնիչ և միանիչ թվերի գումար-
ումը:

Նպատակը. — Յուրացնել յերկնիչ և միանիչ թվերի
գումարման այն դեպքերը, յերբ միավորների գու-
մարը դասից տվելանում է:

Կտար նախկին դասի հետ. — Յերեք որինակ գումարման
այն դեպքերից, յերբ յերկնիչ թվերի և միանիչ թվե-
րի գումարը 10-ից չի ավելանում: 45+3, 52+7,
61+6, 5+6, 7+5, 8+6 (բանավոր)

Փախանակի բախումը. — կրկնությանը՝ 4—5 բու-

պէ, նոր դասին — բանավորին՝ 27 բոպէ, գրավորին՝ 18 բոպէ.

5. Գործադրվող մեթոդներ. — Զննական և հարց ու պատասխան:

Ոժանդակ պարագաներ. — լուցկիներ և փայտի ձողիկներ (տասնյակներով և հատերով), համընթաց վարձանական արկղ:

7. Նոր դաս. — 10 վարժութիուն (կոնկրետ իրերով, լուցկիներով) դասադրքից №... Եջ..., 10—12 վարժութիուն գրատախտակի վրա — №... Եջ...:

8. Գրավոր՝ դասարանում. — 8 վարժութիուն (նախորդ ք հաղմված կամ դասադրքից):

Տնային աշխատանք, — 8 վարժութիուն խնդրադրքից. Եջ... №...:

Առախարհագրության ու դասարանի դասի պլանը

13 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Դասի նպատակը. — յուրացնել տալ հետևյալ գիտելիքները.

ա. Ղրիմի հարավային ծովափը՝ ԽՍՀՄ մերձարևադարձային. կլիմա ունեցող շրջան.

բ. Ղրիմի հարավային ծովափի բնույթը, լեռների և ծովափի բուսականութիւնը, կենդանիները, բնակչութիւնը.

գ. Կուրմուտեան շարժումը Ղրիմում.

դ. Ղրիմը ԽՍՀՄ-ի բուժավայր:

Վերհիշել՝ վորոնք են մերձարևադարձային յերկրները

Գործադրվող մեթոդներն ու ձևերը. Իլյուստրատիվ. քարտեզ (Ղրիմ) մանքամասն ուսումնասիրութիւն:

Ոժանդակ պիտույքներ.— քարտեզ, գլոբուս, նկարներ
Ղրիմի տեսարաններից (գլխավորապես մերձարևա-
դարձային բուսականութունից)։

Հանգիլի բերանացություններ.— Ղրիմում կուտնտե-
սութունները դարձել են տիրապետող։

Ղրիմը համարվում է ԽՍՀՄ-ի կարևոր բուժավայրը։

Ղրիմի կուրորտներից առաջ ոգտվում էյին կապի-
տալիստներն ու շահագործող տարրերը, իսկ այժմ
ոգտվում են բանվորներն ու աշխատավոր գյուղացի-
ները։

Տնային ուսխատանք.— Դժեղ Ղրիմի քարտեզը։

Ժամանակի բաշխում.— Ֆիզիկական և քաղաքա-
կան տեսութուններին 20-ական բույս, ամփոփմանը՝
10 բույս։

Նախքան պլանների բացատրական-վերլուծական
աշխատանքին անցնելը, անհրաժեշտ ենք համարում
բնդգծել ուշադրութւան արժանի յերկու հանգամանք։

ա. Դասի պլանները խնամքով ու բարեխղճորեն
կազմելու դեպքում շարուն չի ստեղծվի. տարբեր որե-
րի դասերի պլաններն իրար նման չեն դառնա. հենց
դրա համար ել մենք դիտմամբ միաժամանակ վերցրինք
իրար հաջորդող յերկու որերի պլաններ (հայոց լ.)։

բ. Պլանավորված դասին, հետևողականորեն այդ
պլանը կատարելու դեպքում, ժամանակն անտեղի չի
կորչի. ավելին կասենք՝ այն, վոր հազիվ է բաժանկանա-
նում 45 կամ 50 բույսանոց տեղեկատվական ժամը, մինչ-
դեռ քիչ չեն այն դեպքերը, յերբ դասը պլանավորված ու
կանոնավոր չլինելու պատճառով ուսուցիչը «սպառում
են» իր նյութը, «ավարտում» իր անելիքը դեռ ես դասը

վերջանալուց բաժական անաջ ու պատեօլատ ընկնե-
լով, շինծու հարցեր ստեղծելով՝ անհամբեր սպասում,
թե յերբ և վերջանալու դասը:

Այժմ անցնենք վերը մեր առաջագրած պլանների
վերլուծությանը կամ, ավելի ճիշտ՝ նրանց մի քանի
խնդիրների պարզաբանմանը:

ՊԼԱՆՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄԸ

(հայոց լեզվի)

Առաջին պլանի նպատակներից մեկն առողջանու-
թյամբ կարգալն է: Հասկանալի չե, Վոր առողջանու-
թյամբ լավ կարգալու առաջին որինակն ինքը՝ ուսու-
ցիչը կարող է լինել. ուստի և մեթոդների մեջ հիշա-
տակվում է ուսուցչի ընթերցումը, Վորին արդեն կարող
են աշակերտները նմանեցնել իրենց ընթերցումը,
իսկ աշակերտներից առաջին հերթին պետք է կարգալ
տալ անսխալ և վարժ կարգացողներին: Ի՞նչ խոսք,
Վոր ուսուցիչը շարունակ միևնույն աշակերտին հպետք
և նկատի ունենա Վորպես առաջին ընթերցող, Վորով-
հետև այդ կերպ տվյալ աշակերտը դասարանում
կդառնա արտոնյալ ընթերցող. սա մանկավարժորեն
սխալ է. ուսուցիչը պետք է շարունակաբար փոփոխի
առաջին ընթերցողին:

Յերկրորդ նպատակը դեղարվեստորեն պատմելն է:

Սովորաբար չերը Վորևե նույն առաջին անգամ
պետք է պատմվի աշակերտության կողմից, մանավանդ
ցածր դասարանում՝ ուսման առաջին տարիներում,
ուսուցիչը պետք է դեկլամարողի դերում լինի, նա
պետք է կարողանա մտքերի տրամաբանական հաջոր-

Դատականութեան ստեղծել աշակերտութեան մեջ: Դրա համար ել նա տալիս է առանձին, ասկայն հետեւողական ուղնցույց հարցեր, աշակերտները պատասխանում են այդ հարցերին, վերից հետո արդեն կարելի յետմբողջ նշութիւ պատմել առաջ առանց ուսուցչի ողնութեան:

Այս մտաեցման համապատասխան ել վերցված են դարձադրվելիք մեթոդները:

Եւ տնտեսականութեամբ կարգալու և թե մանաւանդ պատմելու հետ սերտորեն կապված և նշութի ստեղծողական պարզ վերլուծումը:

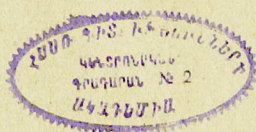
Քերականութեան կապակցութեամբ կետադրութեան խնդրի դրվածքը մեր բերած պլաններում համարելով պարզ՝ ավելորդ ենք համարում որա վրա տռանձնապես կանգ առնել: Ընդդէմը միայն մի հանգամանք, վոր ստորակետի դործածութեանը թվարկման դեպքում, «վոր», «վորովհետեւ», «վորպեսպէս»-ից առաջ ավելի յուրացնել տալու նպատակով անհրաժեշտ ենք համարել, վոր յերեխան դաստրանում կամ անային աշխատանքում ինքը մտածի և կազմի համապատասխան նախադասութեաններ, վորի համար, վորպէս ալ ըսվանդակութեամբ կետադրութեան նշան, նախորդ դասից կրկնել ենք տալիս վերջակետի դործածութեան մի քանի դեպք:

Քանի վոր տնային աշխատանքի հիմնական նպատակն և ավելի յուրացնել ու խորացնել առաջ դաստրանում անցածը, ուստի ավելի դեպքում բնականաբար պետք և հանձնարարել տանը պատմել սովորել, վորովհետեւ դաստրանում առաջանութեամբ կարգացնելով՝ նշութի ըսվանդակութեանն արդեն նրանց ծանօթ և,

Յնում ե, վոր իրենք այդ բովանդակութիւնն տվելի
մարսեն ինքնութելն պատմելու միջոցով:

Աշակերտների առաջադիմութեան հաշվառման վե-
րաբերյալ մենք շատ համառոտ ենք գրել, քանի վոր
այդ մասին հրատարակված ե հատուկ մեթոդական
նամակ: Հիշեցնենք միայն, վոր առանձին աշակերտ-
ների առաջադիմութեան հաշվառումն ու անհրաժեշտ
դիտողութիւնները պետք ե գրել որամասայանում
կամ ծոցատետրում:

Բավականանանք միայն այս յերկու պլանների
վերլուծմամբ. մյուս պլաններին եւ պետք ե մոտենալ
նույն սկզբունքներով:



ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.



FL0039900

[064]

ԳԻՆԸ 30 ԿՈՊ.



У ш и к

Как подготовиться к уроку

Гиз ССР Армянск, Эривань